

Ahol a planétánk csendje a legmélyebb...

Sebastião Salgado Genézis-sorozata
Budapesten

MULADI BRIGITTA

Műcsarnok, 2017. XI. 12-ig

Ha monumentális, de csendesebb földi vidékekre vágyunk, mint amit a mindenki számára kötelező *Szárnyas fejedő* új változatának szédítő jövőképében az alkotók felvázoltak, érdemes ellátogatni a Műcsarnokba, ahol replikáns androidok helyett kőkorszaki bennszülöttek, brutálisan lerombolt poszthumán városok helyett maradványok földi világunk valóságos szépsége fogad.

Habár az Ózon Network vagy a National Geographic alkotói színes filmjeikkel minden igényt kielégítve mutatják meg a földi flóra és fauna nehezen elérhető helyeit, meglepetéseknek alig hagyva helyet, és annak ellenére, hogy ismerünk nagyobb volumenű munkákat például David Attenborough-tól, aki szinte természettudósként vetette bele magát a földi élet teljes feltérképezésébe, ismerjük Ansel Adams fekete-fehér

Zambiában az elefántokat (*Loxodonta africana*) orrvadászok tizedelik, ezért félnek az emberektől és a járművektől, gyorsan beszaladnak előlük a bozótba. Kafue Nemzeti Park, Zambia, 2010, Afrika

SEBASTIÃO SALGADO / Amazonas images

képeit (nekünk is van egy Gárdi Balázsunk), és láttunk már korábbi dokumentumfotókat is alig pár száz embert számláló őserdei törzsek elzárt életéről, minden előzetes szkepszis ellenére Salgado munkái tényleg varázslatosak.

A fotográfuslegenda meghódította a nagyvilágot, itthon sem ismeretlen, a Ludwig 2004-ben kiállította tőle az *Exodus* című sorozatot, a Mai Manó vetítette az *Élet sója* című filmet, és többször foglalkozott munkásságával. A fotóssal való ismerkedés közben megnézett portréfilmek azonban nem lelkesítettek fel, amelyekben, láthatóan önmaga nagyságától meghatva – a fotográfia Coelhojaként –, szónoklatokban méltatja életének tanulságos mozzanatait, és egy betanított szépségkirálynő kötelező szlogenjére hajazva, a „világ megmentése” szófordulatot használja. A képek viszont magukkal ragadtak, nyugtalanító hiányérzetet hagyva maguk után, és egyre jobban érdekelt, hogy ki is Salgado, hogyan kezdett el fotózni, milyen apparátus áll mögötte.

Sebastião Ribeiro Salgado Jr. 1944. február 8-án született Aimorés kisvárosában, Brazíliában. Az UNICEF jószolgálati nagykövete, a Tudományos és Művészeti Akadémia tiszteletbeli tagja. 1969-ben Sao Paoló-i közgazdász egyetemistaként – a még 15 évig fennálló – brazil katonai diktatúra elleni lázadások idején hagyta el az országot, és költözött Párizsba építészhallgató feleségével, Lélia Wanickkal, akivel a mai napig együtt él és dolgozik. Első fényképezőgépként a feleség vásárolta épületfotózásához. A legelső felvételt azonban Salgado készítette róla, és ezután néhány évig egyetemista társait is ő fotózta vele.

Mint gyakran nyilatkozza, élete gyökeresen megváltozott, amikor a maga nemében ma is profinak számító, 15 milliméteres Pentax kamera lencséjébe először belenézett. Közben mégis ledoktorált közgazdaságtanból, és csak későbbi utazásai során, harmincévesen vált számára teljesen világossá, hogy fotográfus lesz.

Londonból egy kávékereskedő cég utazó alkalmazottjaként Afrikába utazott, amikor ráébredt, hogy a Ruanda, Kenya, Kongó, Uganda, Tanzánia tájain készített dokumentarista felvételekkel való foglalatosságot sokkal inkább élvezzi, mint a szakmailag elvárt busás üzletek megkötését. Habár időközben két visszautasíthatatlan állást ajánlottak neki, egyet a Világbanknál, egy másikat a brazil pénzügyminiszter mellett, inkább felmondott akkori munkahelyén, és visszatért Párizsba, hogy fotós lehessen. Itt rövidesen a Sygma, majd a Gamma fotóügynökség tudósítója, majd a – többek között Robert Capa alapította – Magnum tagja lett. Megismerte Cartier-Bressont, s ez a találkozás megalapozta szemléletmódját, a fotózás iránt érzett elhivatottságot.

Jóval később, 1994-ben feleségével megalapította saját ügynökségét Amazonas Images néven, ami már csak saját fotóit kezelte. Népszerűsége egyre nőtt, bevételeivel egyenes arányban támogatta a rászorulókat, jótékonyági akciókban vett részt. Időközben fotóművész körökben is rangos elismeréseket aratott, díjakat nyert, kétszer lett az év fotósa, legendává vált közel fél évszázados pályafutásával. A bolygó szépségeinek bemutatására feleségével

megalapította az Instituto Terra alapítványt, amely azt a célt tűzte ki, hogy irányt mutat ezeknek az értékeknek a megőrzésében. Ez az alapítvány áll a hatalmas volumenű fotóprojektek háttérében.

Karrierje csúcán, 2014-ben Wim Wenders filmet forgatott róla és nagyobbik fiáról, Julianóról, aki a *Föld sója* (Salt of the Earth) című superprodukciónak egyik operatőre volt. A filmet a legjobb dokumentumfilm kategóriában Oscarra jelölték.

Egy mélyinterjújában elmesélte, hogy hivatalos életrajza bármennyire is sikertörténetnek tűnik, őt sem kerülték el a drámai helyzetek. Hét nővérel egy hatalmas farmon nőtt fel, végigélte a brazil történelem nagy változásait, a munkásosztály kialakulását, a katonai rezsim megerősödését, amely az 1960-as években végbement fordulatokhoz vezetett, és amely közvetlenül elindította a pályáját. A nyomorba süllyedt országban ugyan megépítették az új fővárost, Brasíliát – amely a mai napig a város-tervezés egyik alfája –, és elindult az iparosodás, a modernizmus, de csak jóval később értek be a valódi változások. (*A Munkások* című sorozatában ennek a történetnek a fotós változatát meséli el, nem csak Brazíliáról.)

Innen távozott Európába, amit ugyan nehezen tett meg, de később úgy emlegeti, hogy ez volt élete legjobb döntése. Az emigráció kiváltó oka a vérbefojtott brazilai egyetemista lázadás volt, amelynek testközelel meg tapasztalása maradandó nyomot hagyott életükben. Lélia feladta zenei tanulmányait, soha többé nem nyúlt szeretett zongorájához, inkább építészetet tanult, és a fiatal pár Párizsba költözött.

Teureum, a mentawai törzs sámánja és főnöke. Ez a sámán a szágó számára készít szűrőt a szágópálma leveleiből. Siberut-sziget, Nyugat-Szumátra, Indonézia, 2008, Menedékek

SEBASTIÃO SALGADO / Amazonas images

A zo'é Towari Ypy faluban a nők gyakran használják az orleánfa (Bixa orellana) piros gyümölcsét testük színezésére, illetve főzéshez. Pará, Brazília, 2009, Amazónia és Pantanal

SEBASTIÃO SALGADO / Amazonas images

Különlegesen zord időben a nyenyecék rénszarvasaikkal együtt több napot is eltölthetnek egy helyen. Az Ob folyótól északra, a sarkkörön belül. Jamal-félsziget, Szibéria, Oroszország, 2011, Északi területek

SEBASTIÃO SALGADO / Amazonas images

Családi életét beárnyékolja a Dawn-kóros kisebbik fia megváltoztathatatlan állapota. Julian, az idősebb gyerek apja mellett operatőrként dolgozik.

A Budapestre érkezett fotósorozatot több hatalmas projekt előzte meg. 1977-ben kezdte el Latin-Amerika vad vidékeit fényképezni, amelyet *Másik Amerika* címmel kilencéves munkáját felölelő első fotókönyvében publikált. Ebben

Hatalmas homokdűnék Albrg és Tin Merzouga között, Tadrartban, Djanettől délre. Algéria, 2009, Afrika

SEBASTIÃO SALGADO /

Amazonas images

az időben az éhínség sújtotta afrikai országokban zajló jelenségek dokumentálásán, az Orvosok határok nélkül nevű humanitárius szervezetben dolgozott, majd a *Sahel* című kétrészes kiadvány bevételéből is őket támogatta.

1986-tól, amikor még nem beszéltünk ennyit a globalizációról, hat éven át 23 országban, így Kínában, a Szovjetunióban, Brazíliában, Indiában súlyos körülmények között élő kétkezi, főleg motorgyártó gépsorokon és mezőgazdasági szalagokon dolgozó munkásokat fotózott, de járt olajmezőkön és halfeldolgozóknak is. A könyvet 1993-ban adta ki *Munkások* címmel, amikor a robotika már egy új munkásosztály létrejöttét jelezte előre. Ezután rögtön elkezdte a 2000-ben megjelent *Migration*-sorozatot főleg a kényszer alatt, tömegesen vidékről a városokba költöző lakosságról.

A *Genezis*-projektet 2013-ban fejezte be – mintegy tíz éven át ember által nem lakott tájakat, vadállatokat, a civilizációtól mentes övezeteket, őserdőket, szigeteket, tundrákat fotózott.

Az *Exodus*-sorozathoz készített anyagokat, amikor szervezete feladta. A nyomort, a reménytelenséget testközelből tapasztalta meg, a halál közelében élt. Jugoszláviában a hosszú belháború nyomaival, Ruandában egy hét alatt egymillió ember halálával szembesült. A projektnek szinte már a végén járt, amikor munkaképtelen lett, azonban az orvosok nem találtak szervi okot az állapotára. A felesége tanácsára úgy döntött, hogy abbahagyja a munkát, és a családi földdel foglalkozik.

„Apám tíz mérföldnyi farmján nőttem fel, emlékeimben egy paradicsomi táj élt, de amikor megörököltem, már csak a romjait láttam” – meséli a londoni Beetle+Huxley galéria interjújában. „Gyerekkoromban a föld több mint 40 százalékát esőerdő borította, ami majdnem teljesen kipusztult. Elhatároztuk, hogy ebből a

sivatagból újra erdőt varázsolunk. Nem hittem el, hogy egyetlen fa is túléli. Fák ezreit, 2 és fél milliót ültettünk. Eleinte sok kiszáradt, de pár év alatt az állatok is visszatértek, madarak népesítették be a területet. Belém is visszatért az élet, és büszke voltam arra, amit létrehoztam. Nem hiába dolgoztam. A magazinoknak eladtam az ötleteimet... a képekből születtek az erdő fái. Ekkor kezdtem el a *Genezist*."

„A színhely kiválasztása nyilvánvalóan nem volt kérdéses – folytatta. Kanada, Amerika, Ausztrália civilizált országok, az indiánok szinte teljesen eltűntek. Brazília azonban most is egy egészen különös hely, ahol rezerválódtak eredeti törzsek, az őserdőkben több mint száz embercsoport él a mai napig a kőkorszakban, és nincsenek kapcsolatban a civilizációval. Ezek a helyek éppen olyanok, mint a teremtéskor voltak."

Salgado teamjét nem rettentette vissza az sem, hogy a felvételekért hegyeket kellett megmászni, veszélyes vizeken kellett átkelni, bizonytalan légi járművekkel levegőbe emelkedni. Az állatok fényképezéséhez például hőlégballont használtak, hogy a zaj ne riassza el őket, az úttalan utakon gyalogszerrel indultak el, hogy eljussanak az őserdei törzsek lakóhelyeire. De, mint Salgado mondja, ez az egyik vonzereje és irigyelt oldala a fotós létnek, a jelenlét, az édeni helyeken testközelből megtapasztalni a természetet, amit nem sok helyen lehet a Földön.

A *Genezis*-sorozatot öt szekcióra osztotta: mendekek, déli félteke, Afrika, Amazónia és a Pantanal, valamint az északi terek. Ez az eddigi legnagyobb vállalkozása, s szinte lehetetlennek tűnő feladat egyben. Megmutatni a Földet akkor, amikor a mai civilizáció még nem létezett, amikor az emberek még benne éltek a természetben, nem kizsákmányolva, hanem gazdagítva az élővilágát.

Nehéz elképzelni kényelmes, de lassan embertelen városokba zárt világunkból, hogy ezek a vidékek valóban léteznek és elérhetőek. „A Galápagos-szigetek állatfajait és vulkánjait; pingvint, oroszlánfókat, kormoránt; az Antarktika és a Dél-Atlanti-óceán bálnáit; brazil aligátort és jaguárt; afrikai oroszlánt, leopárdot és elefántot; az Amazonas mélyén, elszigeteltségben élő zo'é törzset; a Nyugat-Pápuán élő kőkorszaki korowai népet; a szudáni nomád szarvasmarhatartó dinka törzset; a sarkkörön élő nomád nyenyeceteket és rénszarvascsordáikat; a Szumátrától nyugatra fekvő szigeteken élő őserdei mentawai közösséget; az Antarktisz jéghegyeit; Közép-Afrika vulkánjait és a Kamcsatka-félszigetet; a Szaharát; az Amazonas mellékfolyóit, a Negrót és a Juruát; a Grand Canyon szurdokait; Alaszka gleccsereit és még sok mást” – olvassuk a falfeliraton.

Ezek a képek ugyan dokumentálnak és bemutatnak, ugyanakkor Salgado radikális esztétikai normái szerint nagyon szigorú, fény-árnyék hatásban, mélységélességben tökéletesen kiegyenlített kompozíciók. Hogy mennyire hasonlíthatók nagy festők munkáihoz, amit gyakran emleget a vele foglalkozó irodalom, az számomra nem egyértelmű. Mindenesetre a fotózás történetében Salgado megkerülhetetlen személyiség, munkássága példaértékű, képei fontos dokumentumai és monumentumai a bolygónknak.

A világon már csak a murszi és szurma nők viselnek ajaktányért. Dargui egy murszi falu a Mago Nemzeti Park területén, Jinka közelében. Etiópia, 2007, Afrika
SEBASTIÃO SALGADO / Amazonas images

Az eddigi életmű minden publikált darabja kétségtelenül impozáns, perfekt, feszes. Mélyen jellemzi a fotóst, hogy nem árusítja ki gatlástanul mások nyomorát a sajtó borzalomhétségének, mégis egyre kíváncsibb vagyok azokra a képekre, amelyekre az *Élet sója* című életrajzi filmjében utal, amelyeket kegyeletből nem mutat meg a publikumnak. Sőt, azokra még jobban, amelyeket nem tartott annyira tökéletesnek. Egy spontánabban ellesett pillantás, egy laza, esetlen emberi mozdulat, kikacsintás, személyes vallomás nekem hiányzott. Például egy közös kép a benszülöttekkel vagy amit interjúban, szóban meg is tesz, amikor azt nyilatkozza, hogy „ha a feleségem nem vett volna Párizsban egy Pentax kamerát, talán sohasem lettem volna fotós”.

A kiállítást szervezte Lélia Wanick Salgado, a kiállítás kurátora, a brazil VALE cég közreműködésével.

Állsziyas pingvinek (*Pygoscelis antarctica*) egy jéghegyen a Zavodovski- és a Visokoi-szigetek között. Déli-Sandwich-szigetek, 2009, Déli félteke
SEBASTIÃO SALGADO / Amazonas images

